

Hrvatska se zemlja prostire uz more i obiluje otocima. Obala hrvatska ima lijepih zatona, zaljeva, drâgâ i zgodnih mjesta za pristanište brodova, naročito Kvarnerski i Kaštelanski zaljev, pa natkriljuje u tome kud i kamo sučelnu jednoličnu talijansku obalu. To i jest bilo glavnim razlogom, da se je za nju toliko otimala Venecija, jer u doba, kad se plovilo duž obale, a voljelo izbjegavati otvorenoj pučini, bez nje nije moglo da bude gospodstva nad Jadranskim morem, niti sigurne plovidbe put Levanta. Primorski je smještaj mnogo doprinio, da su se lijepo razvili neki gradovi, među njima u prvom redu Senj, Zadar, Spljet i Dubrovnik. Ali položaj hrvatske zemlje uz more bio bi kud i kamo znatniji i po unutrašnje krajeve korisniji, kad bi oveće plovne rijeke iz unutrašnjosti ulazile u nj i tako spajale Primorje sa Zagorjem. No one rijeke, što utječu u Jadransko more, ne mogu se dovoljno razviti, budući da su suviše kratke i plitke osim jedine Neretve, a i ta je jedino u najdonjem tijeku plovna za veće brodove. Konačno rastavljaju Primorje od Zagorja visoke planine, koje se dižu u visinu nerijetko neposredno od obale, kao Velebit, Mosor i Biokovo. Zbog toga nema izuzevši usko Primorje preostala hrvatska zemlja osobite koristi od mora, ili drugim riječima, sam značaj čitave hrvatske zemlje, pored sve duge i razvedene morske obale, u glavnom ipak je pretežno kontinentalan.

U povijesti hrvatskoj treba dakle vazda da imamo pred očima geografski smještaj hrvatske zemlje: ona se nalazi na razmeđu srednje i južne Evrope, ona je u sredini između evropskoga Zapada i Istoka, i konačno u njoj se uza sav primorski položaj ipak pretežno razvio kontinentalni život.

II.

Prehistorija, Iliri, Rimljani i Seoba Naroda.

Prehistorija. Počeci kulture, odnosno prvi sigurni znaci čovjeku svojstvena razuma, gube se u prehistoriji, koja obuhvata starije i najstarije odsjeke u razvitku ljudskoga roda i njegove prosvjete, a o njima nam se nijesu sačuvala nikakova pismena svjedočanstva. Prehistorija dijeli se na tri glavna doba: na kameno, brončano i željezno, već prema građi, od koje su bila sadjeljana pojedina oruđa i oružja, kao što su noževi, sjekire, vršci strelica i sulica, pa bodeži, mačevi, čekići, nadžaci i drugo. Ova glavna doba raspadaju se na podrazdoblja: kameno doba na starije ili paleolitsko,